

Skolverket
registrator@skolverket.se

Yttrande över förslag till allmänna råd med kommentarer om styrning och ledning av fritidshemmet

(Skolverkets dnr 2020:1563)

SPSM välkomnar Skolverkets förslag till nya allmänna råd, och menar att innehållet i så väl allmänna råd som kommentarer är relevant och i huvudsak väl avvägt. SPSM kommer endast att kommentera de delar av förslagen där myndigheten har synpunkter.

Elevhälsans roll och rätt till extra anpassningar och särskilt stöd i fritidshemmet

Elever kan vara i behov av extra anpassningar och särskilt stöd i fritidshemmet, men SPSM erfar att stödet ofta tas bort efter den obligatoriska skoldagens slut.¹ Det är inte heller ovanligt att elevhälsan upplevs som bortkopplad från fritidshemmet.²

SPSM uppfattar regelverket om elevhälsans roll i förhållande till fritidshemmet som något oklar. I betänkandet Allmänt fritidshem och fler elevers tillgång till utveckling, lärande och en meningsfull fritid (SOU 2022:61) beskrivs problematiken så här (s. 205):

”Då det är samma elever i fritidshemmet som i skolan är många av de frågor som rör elevernas lärande, utveckling och välmående gemensamma för de båda verksamheterna. Eftersom det är vanligt att fritidshemmet och den obligatoriska delen av skolan delar lokaler behöver också samverka. Det som sker i den ena verksamheten påverkar den andra, och ytterst eleverna. Fritidshemmets och skolans miljö behöver därför ses som olika delar av en helhet. Det är därför problematiskt att fritidshemmet inte alltid ingår i skolans systematiska kvalitetsarbete och att kvaliteten i verksamheten inte heller alltid följs upp. Elevhälsans kompetenser kan spela en viktig roll i de kartläggningar och analyser som genomförs inom

¹ Se även SOU 2020:34 Stärkt kvalitet och likvärdighet i fritidshem och pedagogisk omsorg, där utredningen belyser detta.

² Peter Karlsudd, 2022, Inkluderande fritidshemspedagogik, SPSM, Forskningsskrift

ramen för detta arbete. Utifrån de ändringar vad gäller omfattningen av elevhälsa (2 kap. 25 § skollagen), som träder i kraft 2023-07-02, menar utredningen att det kan finnas behov av att särskilt uppmärksamma fritidshemmets uppdrag i förhållande till de förtydliganden som gjorts i skollagen i detta avseende. Det gäller i synnerhet ändringarna om att elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal, samt att elevhälsan ska vara en del av skolans kvalitetsarbete.”

SPSM instämmer i denna beskrivning av elevhälsans betydelse i relation till fritidshemmets kvalitetsarbete.

Vid utredning av en elevs behov av stöd ska samråd ske med elevhälsan, om det inte är uppenbart obehövligt. (3 kap. 7 § 1-2 st skollagen), och om en elev är i behov av särskilt stöd ska stödet ges med utgångspunkt i elevens utbildning i dess helhet, om det inte är uppenbart obehövligt. (5 st samma paragraf). Även här menar SPSM att elevhälsan har en central roll i förhållande till fritidshemmet.

Otydligheterna gällande rätt till extra anpassningar och särskilt stöd i fritidshemmet belyses i betänkandet *Stärkt kvalitet och likvärdighet i fritidshem och pedagogisk omsorg* (SOU 2020:34). SPSM menar att bestämmelserna om extra anpassningar och särskilt stöd bör justeras för att säkerställa att elevers behov av stöd utgår från elevens behov i utbildningen i fritidshemmet, i enlighet med förslaget 9.2.1 i det betänkandet.³ Samtidigt menar SPSM att skolhuvudmännen kan behöva ytterligare stöd och vägledning utifrån nu gällande bestämmelser, om såväl elevhälsans roll som rätt till extra anpassningar och särskilt stöd i fritidshemmet. SPSM noterar att elevhälsan inte nämns, varken i allmänna råd eller kommentarer till råden. SPSM menar att detta är olyckligt, och önskar att Skolverket överväger att se över detta.

Allmänna råd

Allmänna råd om rektors pedagogiska ledarskap

Här förespråkar SPSM ett tillägg i allmänna råd nr 4 om elevers inflytande (4 kap. 9 § skollagen) enligt följande:

³ Se SPSM remissvar gällande *Stärkt kvalitet och likvärdighet i fritidshem och pedagogisk omsorg*, SOU 2020:34 (U2020/03811/S), 1 STY-2020/529.

”ta hänsyn till *elever och vårdnadshavares* olika möjligheter att delta i och påverka verksamheten genom att se till att det finns olika former för information och inflytande, samt”

Kommentarer till allmänna råd

Inledning

s. 7

Det är viktigt att elevhälsan inte enbart kopplas in vid åtgärdande arbete. SPSM föreslår därför att ”elevhälsan” läggs till enligt följande (kursiverat):

”Det är viktigt att huvudmannen, rektorn och personalen i fritidshemmet är förtrogna med fritidshemmets uppdrag för att kunna planera och utveckla utbildningen. När personalen planerar verksamheten ska de utgå från uppdraget som det formuleras i skollagen och i läroplanen, samt utifrån en inventering av den aktuella elevgruppens behov och intressen. *Elevhälsans kompetenser kan spela en viktig roll i de kartläggningar och analyser som genomförs inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet.*”

Lokaler och utemiljöer (det allmänna rådet 1)

s. 9

SPSM menar att tillgänglighet är en viktig aspekt, både avseende ändamålsenliga lokaler och avseende att stödja elevernas lärande och utveckling. SPSM föreslår därför följande tillägg i första stycket efter det allmänna rådet 1 (tillägg kursiverat):

”Huvudmannen och rektorn ansvarar för att se till att fritidshemmets lokaler och utemiljöer ger utrymme för olika typer av aktiviteter *och är tillgängliga utifrån elevernas behov och förutsättningar.*”

Dialog med personalen i fritidshemmet (det allmänna rådet 2)

s.16

”Utveckling av utbildningen kan också ske när rektorn styr arbetet så att regelbunden uppföljning sker utifrån uppsatta mål och att utbildningens

kvalitet utvärderas utifrån utbildningens syfte *inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet.*”

En organisation som stödjer ett helhetsperspektiv på elevens utveckling, lärande och utbildning (det allmänna rådet 3)

s.16

Även här föreslår SPSM att elevhälsan läggs till enligt följande (kursiverat):

”Det är rektorns ansvar att skapa en organisation som gör det möjligt för fritidshemmet, förskoleklassen och skolan att samarbeta och utbyta erfarenheter. På så sätt skapas förutsättningar för att kunna utveckla en helhetssyn på elevens behov, utveckling och lärande. En helhetssyn innebär bland annat att utgå från att lärandet sker i alla situationer under hela dagen.³³ *Elevhälsans kompetenser kan med fördel bidra i arbetet med detta.* Det ger också goda förutsättningar för fritidshemmet att skapa en trygg och god miljö för eleverna. I samarbetet är det väsentligt att rektorn skapar förutsättningar för ömsesidighet och jämbördighet mellan olika personalkategorier, där eleven står i fokus.”

s. 17

Och i följande stycke (kursiverat):

”Om en elevs behov av särskilt stöd utreds i fritidshemmet, förskoleklassen eller skolan kräver det ett samarbete mellan verksamheterna, så att personalen får förutsättningar att beakta samtliga omständigheter för eleven. Detta gäller även om verksamheterna har olika huvudmän.³⁴ *Vid utredning av en elevs behov av stöd ska samråd ske med elevhälsan, om det inte är uppenbart obehövt.* När extra anpassningar eller särskilt stöd utarbetas för en elev i fritidshemmet bör stödinsatserna anpassas till elevens specifika behov utifrån fritidshemmets miljö.”

Efterföljande stycke om fritidshemspersonalens delaktighet vid utformningen av exempelvis åtgärdsprogram menar SPSM är mycket bra, men vi föreslår ett tillägg (kursiverat):

s. 17

”Om en elevs behov av särskilt stöd utreds i fritidshemmet, förskoleklassen eller skolan kräver det ett samarbete mellan verksamheterna, så att personalen får förutsättningar att beakta samtliga omständigheter för eleven. Detta gäller även om verksamheterna har olika huvudmän.³⁴ När

extra anpassningar eller särskilt stöd utarbetas för en elev i fritidshemmet bör stödinsatserna anpassas till elevens specifika behov utifrån fritidshemmets *lärmiljöer*. *Det är också viktigt att de eventuella hjälpmedel/digitala verktyg som eleven använder i den obligatoriska skolan, och som eleven behöver även i fritidshemmet, får följa med till fritidshemmet och att kunskap om hur de ska användas finns hos fritidshemmets personal.*”

SPSM föreslår ytterligare ett tillägg senare i avsnittet (kursiverat):

Rektorn kan exempelvis skapa tydliga rutiner för fritidshemmets roll och ansvar vid elevernas övergångar som en del i att stödja samverkan mellan personalen i de olika skolformerna vid övergångar. *I sådana rutiner kan även elevhälsans roll tydliggöras samt vikten av att lyssna in och ta tillvara elevernas perspektiv.*

Olika former för information och inflytande (det allmänna rådet 4)

SPSM menar att det allmänna rådet borde kompletteras med elevers rätt till inflytande (se synpunkt ovan om allmänna råd) SPSM förordar att Skolverket även kompletterar kommentarstexten i detta avsnitt med ett stycke om elevers rätt till delaktighet och inflytande.

SPSM föreslår också ett tillägg enligt följande (kursiverat):

s.18

”Rektorn har ansvar för att formerna för samarbete mellan skolan och hemmen utvecklas och att vårdnadshavarna får information om fritidshemmets mål och sätt att arbeta *samt om elevernas rätt till stöd och anpassningar i fritidshemmet.*”

Gruppstorlek, personaltäthet och gruppsammansättning (det allmänna rådet 5)

s. 18

SPSM föreslår följande tillägg (kursiverat):

”De avvägningar som rektorn gör när det gäller elevgruppernas storlek och sammansättning samt personaltätheten ska alltid ske med utgångspunkt i vad som är lämpligt med hänsyn till elevernas behov *och förutsättningar.*”

I punktlistan (s. 19) föreslår SPSM följande tillägg (kursiverat):

- ”Ger gruppstorleken, personaltätheten och gruppammansättningen förutsättningar för personalen att arbeta med elevers delaktighet *och inflytande?*”

I detta ärende har Lena Hammar, Christina Gärdin, Eva Klubb Degsell, Suzanne Pettersson och Ingmari Svensson varit sakkunniga. Föredragande har varit juristen Rebecka Pomerling.

För Specialpedagogiska skolmyndigheten

Aurora Lindberg
TF generaldirektör